

Νίκαια: Η Πρωτεύουσα ενός ελληνικού κράτους στη Μικρά Ασία

[Πολιτισμός](#) / [Ιστορία](#)

[Κωνσταντίνος Χολέβας, Πολιτικός Επιστήμων](#)

Σύντομο Ιστορικό

Η Νίκαια της Βιθυνίας ιδρύθηκε το 316 π.Χ. από τον Αντίγονο με το όνομα Αντιγονεία. Είναι η περίοδος των Επιγόνων του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Μετονομάσθηκε σε Νίκαια το 301 π.Χ. από τον Λυσίμαχο προς τιμήν της συζύγου του, θυγατέρας του Αντιπάτρου. Σήμερα οι Τούρκοι την αποκαλούν Ιζνίκ- Iznik από τη συνήχηση των ελληνικών λέξεων «εις Νίκαιαν». Ανήκει στην περιοχή της Βιθυνίας, μαζί με τη Νικομήδεια, την Κίο και άλλες πόλεις. Η Βιθυνία είναι εκείνο το τμήμα της Μικράς Ασίας, το οποίο βρίσκεται απέναντι από την Κωνσταντινούπολη.

Η Νίκαια συνδέεται με δύο Οικουμενικές Συνόδους, την Α΄ και την Ζ΄. Η Α΄ συνεκλήθη από τον Μέγα Κωνσταντίνο το 325. Συνέταξε το πρώτο μέρος του Συμβόλου της Πίστεως, το οποίο είναι γνωστό ως το Σύμβολο της Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως. Η Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος συνεκλήθη στη Νίκαια το 787

από τη Βασιλομήτορα Ειρήνη την Αθηναία, η οποία επιτρόπευε τον ανήλικο γιό της Κωνσταντίνο Στ΄. Η Σύνοδος αυτή καταδίκασε την Εικονομαχία και όρισε ότι η τιμητική προσκύνηση των εικόνων αναφέρεται στο πρωτότυπο.

Η Νίκαια κατακτήθηκε από τους Τούρκους το 1331. Επί Τουρκοκρατίας η έδρα της Μητροπόλεως κατά περιόδους μεταφερόταν στη Κίο. Ο τελευταίος πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή Μητροπολίτης Νικαίας ήταν ο μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης Βασίλειος Γ΄. Οι Έλληνες της Νικαίας και όλης της Βιθυνίας εκδιώχθηκαν το 1920, δύο χρόνια πριν από την καταστροφή της Σμύρνης και άλλων μικρασιατικών πόλεων. Ο Μητροπολιτικός Ναός της ήταν αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου και ήταν περίφημος για τα ψηφιδωτά που υπήρχαν στο ιερό, στο καθολικό και στον νάρθηκα. Λειτουργούσε μέχρι την καταστροφή από τους Τούρκους το 1920. Ο Ναός της Αγίας Σοφίας της Νικαίας, όπου κατά πάσαν πιθανότητα συνήλθε η Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος, έχει σήμερα μετατραπεί σε ισλαμικό τέμενος.

Με τον τίτλο «Νικαεύς» έχει διασωθεί από τον ιστοριοδίφη Κωνσταντίνο Σάθα (Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμος Α΄, 1872) ένας έπαινος για τη Νίκαια γραμμένος από τον γνωστό Βυζαντινό αξιωματούχο, φιλόσοφο και ανακαινιστή της Μονής της Χώρας στην Κωνσταντινούπολη, τον Θεόδωρο Μετοχίτη (1260- 1332). Ο εγκωμιαστικός για τη Νίκαια λόγος εκφωνήθηκε το 1290 στη Νίκαια ενώπιον του Αυτοκράτορος Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου. Ο Μετοχίτης γεννήθηκε στη Νίκαια και χρησιμοποιεί άριστα τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας για να περιγράψει τους ναούς, τα μοναστήρια και γενικότερα την αίγλη της πόλης του. Τιμά ιδιαίτερως τον Άγιο Τρύφωνα, ο οποίος μαρτύρησε στη Νίκαια το 250 μ.Χ.

Το όνομα «Νίκαια» έλαβε το 1934 ο προσφυγικός Δήμος της Νέας Κοκκινιάς για να

τιμήσει τη σημαντική αυτή πόλη της Μικράς Ασίας. Σήμερα η προσφυγούπολη Νίκαια της Αττικής, έδρα ομώνυμου Μητροπόλεως, είναι ένας από τους πολυπληθέστερους Δήμους της Ελλάδος.

Η Αυτοκρατορία της Νικαίας (1204- 1261)

Στις 12 Απριλίου 1204 η Ρωμανία (Βυζαντινή Αυτοκρατορία) καταλύθηκε και λεηλατήθηκε από τους Φράγκους Σταυροφόρους. Στην πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη εγκαταστάθηκε Φράγκος Αυτοκράτωρ και Λατίνος Πατριάρχης. Ο Ελληνισμός διασώθηκε κυρίως με τα τρία κράτη που σχηματίστηκαν, την Αυτοκρατορία της Νικαίας, την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντος και το Δεσποτάτο της Ηπείρου. Ιδιάζουσα ήταν η σημασία της Νικαίας της Βιθυνίας. Εκεί μεταφέρθηκε από την Βασιλεύουσα ο νόμιμος Αυτοκράτωρ και ο Ορθόδοξος Πατριάρχης. Εκεί οργανώθηκε για πρώτη φορά ένα ελληνικό εθνικό κράτος. Από εκεί ξεκίνησαν τα στρατεύματα του Μιχαήλ Παλαιολόγου και απελευθέρωσαν την Κωνσταντινούπολη από τους Φράγκους το 1261. Η μικρασιατική αυτή πόλη υπήρξε η έδρα σπουδαίων λογίων, οι οποίοι καλλιέργησαν τον ελληνικό πολιτισμό.

Στο κράτος της Νικαίας βασίλευσε η δυναστεία των Λασκαριδών. Ο Θεόδωρος Α΄ Λάσκαρις (1204-1222), ο γαμβρός του Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης (1222-1254), λαμπρός στρατηγός από το Διδυμότειχο, ο γιος του Βατάτζη Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρις (1254-1258), ο ανήλικος Ιωάννης Δ΄ και ο σφετεριστής του θρόνου, αλλά ικανός διπλωμάτης, Μιχαήλ Παλαιολόγος, ο οποίος απελευθέρωσε την Κωνσταντινούπολη το 1261.

Στη Νίκαια η ελληνική παιδεία και τα κλασσικά γράμματα γνώρισαν μεγάλη ακμή. Ο λόγιος μοναχός Νικηφόρος Βλεμμύδης με εντολή του Ιωάννου Βατάτζη συνέλεξε όλα τα αρχαία ελληνικά κείμενα που υπήρχαν στις βιβλιοθήκες του βασιλείου, το οποίο κατελάμβανε τα βορειοδυτικά παράλια της Μικράς Ασίας και έφθανε μέχρι την Έφεσο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα πεπαιδευμένου ανδρός με θεολογική και φιλοσοφική κατάρτιση ήταν ο αυτοκράτωρ Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρις, ο ποιητής του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνος προς την Θεοτόκον.

Οι αυτοκράτορες της Νικαίας συνέχιζαν να χρησιμοποιούν τον επίσημο τίτλο των προκατόχων τους της Κωνσταντινουπόλεως, δηλαδή «Βασιλεύς και Αυτοκράτωρ Ρωμαίων». Ο τίτλος αναφέρεται στη Νέα Ρώμη -Κωνσταντινούπολη και όχι στην Παλαιά Ρώμη. Όμως σε κάθε ευκαιρία τόνιζαν και την ελληνική τους καταγωγή και τον σεβασμό τους στην Αρχαία Ελλάδα, χωρίς αυτό να μειώνει την Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη τους. Το κράτος της Νικαίας αποδεικνύει ότι οι Έλληνες δημιουργήσαμε εθνικό κράτος πολύ νωρίτερα από άλλους λαούς. Οι φανατικοί

οπαδοί του Διαφωτισμού διαδίδουν ότι τα εθνικά κράτη δημιουργήθηκαν μετά τη Γαλλική Επανάσταση του 1789. Ο Ελληνισμός μετά την πνευματική επικράτησή του στη πολυεθνική αυτοκρατορία της Ρωμανίας-Βυζαντίου ιδρύει ένα αμιγώς ελληνικό κράτος στη Νίκαια. Με συνείδηση ορθόδοξη και ελληνική το κράτος αυτό αγωνίζεται επιτυχώς εναντίον πολυαρίθμων αντιπάλων. Ο στρατός του βασιλείου δεν είναι μισθοφορικός ούτε πολυεθνικός. Είναι στο συντριπτικό ποσοστό του ελληνικός.

Κορυφαία μορφή της Αυτοκρατορίας της Νικαίας υπήρξε αναμφισβήτητα ο Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης. Συνδύαζε τη Χριστιανική ελεημοσύνη, την ελληνική αυτοσυνειδησία, την λιτή διαχείριση των οικονομικών και την στρατιωτική ικανότητα. Νίκησε όλους τους γειτονικούς λαούς, στήριξε τα ελληνικά γράμματα και έδινε το παράδειγμα στους υπηκόους του αποφεύγοντας τον πολυτελή βίο. Ο λαός τον ονόμασε Ελεήμονα και η Εκκλησία μας τον τιμά ως Άγιο την 4η Νοεμβρίου. Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης γράφει στον Συναξαριστή του ότι επτά χρόνια μετά την ταφή του Βατάτζη το λείψανο βρέθηκε άφθαρτο και ευωδιάζον. Ετάφη στη Μονή Σωσάνδρων κοντά στο Νύμφαιο της Μικράς Ασίας, όπου είχε μεταφέρει την πρωτεύουσα. Οι Μικρασιάτες της Εφέσου και της Μαγνησίας τον τιμούσαν ως Άγιο ήδη από την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Ο Βατάτζης διατρανώνει την ελληνική του συνείδηση με την περίφημη επιστολή του προς τον Πάπα Γρηγόριο Θ΄ τό 1237. Του γράφει ότι οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες είναι ελληνικής καταγωγής και ότι από το γένος των Ελλήνων

μετεδόθη η σοφία σ' όλον τον κόσμο. Προσθέτει ότι στους Έλληνες έδωσε την Κωνσταντινούπολη ο Μέγας Κωνσταντίνος, γι' αυτό και το κράτος της Νικαίας θα αγωνισθεί με κάθε τρόπο να απελευθερώσει την Βασιλεύουσα από τους Φράγκους Σταυροφόρους, συμμάχους του Πάπα.

Σπουδαία και άγνωστη στους περισσότερους μορφή είναι ο γιος του, ο Θεόδωρος Β' Λάσκαρις, ο οποίος κυβέρνησε στη Νίκαια μόνον επί τέσσερα χρόνια, διότι απεβίωσε από ασθένεια. Ο Θεόδωρος είχε δάσκαλο τον Νικηφόρο Βλεμμύδη και τα θεολογικά συγγράμματά του καταδεικνύουν μία σπάνια γνώση της Ορθοδόξου Δογματικής, της αρχαιοελληνικής γραμματείας και των επιστημονικών δεδομένων της εποχής εκείνης. Ο αείμνηστος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. Χρίστος Κρικώνης βρήκε σε ευρωπαϊκές βιβλιοθήκες και εξέδωσε με επιστημονικό σχολιασμό τα θεολογικά έργα του Θεοδώρου Β'. Ο νέος σε ηλικία αυτοκράτωρ, υπό την επίδραση του δασκάλου του Νικηφόρου Βλεμμύδη, επεδίωξε να ενσαρκώσει τον ιδανικό ηγεμόνα, συνδυάζοντας την πρακτική εξουσία και την θεολογική- φιλοσοφική παιδεία. Ο Θεόδωρος Β' ανεδείχθη σε υπερασπιστή του Ελληνισμού. Στον ζ' Λόγον των θεολογικών δοκιμίων του διαπιστώνει ότι: «Έλλήνων γάρ Χριστωνυμούμενον κλέος ού σβέννυται», ότι δηλαδή η δόξα των Ελλήνων δεν θα σβήσει ποτέ, διότι ο Ελληνισμός αναβαπτίσθηκε στο όνομα του Χριστού.

Η Αυτοκρατορία της Νικαίας στη Μικρά Ασία (1204-1261) χαλύβδωσε την ελληνορθόδοξη ταυτότητά μας. Τα κείμενα της εποχής εκείνης απαντούν σε όσους αμφισβητούν σήμερα τη συνέχεια του Ελληνισμού.

ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ Ιουλίου- Αυγούστου 2022

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νίκαια: Ιστορία-Θεολογία- Πολιτισμός (325-1987), συλλογικό έργο, έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Νικαίας, Νίκαια 1988.

Χρίστου Κρικώνη: Θεοδώρου Β' Λασκάρως, Περί Χριστιανικής Θεολογίας Λόγοι, Άνάλεκτα Βλατάδων 49, Γ' έκδοση, UNIVERSITY STUDIO PRESS, Θεσσαλονίκη 1990.

Άποστόλου Βακαλοπούλου: Πηγές τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1965 (για το πρωτότυπο κείμενο της επιστολής του Ιωάννου Βατάτζη προς τον Πάπα).

<https://bit.ly/3yPLD92>